

**COSMIN F. SPASCHI**

**DIMENSIONS OF DEPARTURE IN ACHILLE MBEMBE'S  
THOUGHT: A JOURNEY FROM EXCLUSION TO BELONGING**

**Cosmin F. Spaschi**

Independent researcher, Iasi, Romania.

**Email:** s.cosmin94@gmail.com

**Abstract:** In this article, I argue that the recent rise in armed conflicts has led to a new category of people forced to leave their territories. These places become unsafe, and the risk of loss of life is imminent. Based on the ideas put forth by Achille Mbembe in some of his recent studies, I will analyze this phenomenon. Mbembe notes that leaving involves three main components: the starting point, the route taken, and the destination, each with numerous specific aspects. By removing the historical paths of the concepts he considers, Mbembe distinguishes between a person's place of birth, which he calls "origin", and the space where that person lives. This clarification leads to the idea of belonging. It distinguishes between a positive integration of newcomers in a territory and the potential mistreatment they may face from residents

**Keywords:** of exception, home, to leave, origin, traces, belonging, foreigners, multiculturalism, Giorgio Agamben, Achille Mbembe.

## **DIMENSIUNI ALE „PLECĂRII” ÎN GÂNDIREA LUI ACHILLE MBEMBE: O CĂLĂTORIE DE LA EXCLUDERE LA APARTENENȚĂ**

**Rezumat:** În acest articol argumentez ideea că mărirea numărului de conflicte armate din ultima perioadă conduce către apariția unei categorii speciale de persoane, cele care sunt forțate să își abandoneze propriile teritorii. Aceste locuri sunt părăsite pentru că devin spații nesigure, în care riscul de pierdere al vieții este aproape iminent. Asumând această teză, voi realiza o analiză a acestui fenomen plecând de la ideile propuse de către Achille Mbembe în câteva dintre studiile sale recente. Acesta stabilește că acțiunea de a pleca include trei componente generale: locul din care se pleacă, traseul parcurs și locul în care se ajunge, fiecare dintre ele cuprinzând numeroase elemente extrem de specifice. Printr-o abordare care își propune să elimine încărcătura istorică a conceptelor pe care le are în vedere, Mbembe realizează o distincție între locul de naștere al unei persoane, pe care îl leagă de termenul de origine și locul în care acea persoană ajunge să trăiască. Prin intermediul acestei clarificări, sensurile pe care acțiunea de a pleca le poate îndeplini conduc către ideea de apartenență, cea care realizează distincția dintre o bună integrare a persoanelor care sosesc pe un nou teritoriu și un tratament inuman de care aceste persoane ar putea să aibă parte din partea autohtonilor.

**Cuvinte-cheie:** stare de excepție, acasă, a pleca, origine, urme, apartenență, străini, multiculturalism, Giorgio Agamben, Achille Mbembe.

## **1. Introducere**

Analizând perioada ultimilor ani putem cu ușurință să reducem tot ceea ce s-a întâmplat la un singur aspect, cel de criză, idee care tinde să se permanentizeze și să definească tot mai mult viața societăților de astăzi<sup>1</sup>. În acest context, o voce care ilustrează în repetate rânduri o asemenea tendință este reprezentată de către Giorgio Agamben. Gânditorul italian susține faptul că „crearea deliberată a unei stări de urgență permanente (...) a devenit una din practicile esențiale ale statelor contemporane, chiar și ale celor considerate democratice”<sup>2</sup>. Plecând de la o serie de evenimente reale, caracterizate de un puternic statut problematic, se ajunge la elaborarea unor măsuri care au, cel puțin la nivel declarativ, scopul de a gestiona eventualele situații de criză care ar putea să apară. Pe de altă parte, caracterul general manifestat de aceste acțiuni ilustrează o direcție vădit antidemocratică.

Aici putem să încadrăm perioada pandemică de la nivel mondial, apărută în prima parte a anului 2020, care a avut printre cele mai importante consecințe dificultatea de a delimita sfera publică de cea privată<sup>3</sup>. Tot aici se poate înscrie și invadarea Ucrainei din anul 2022, eveniment care a condus, dincolo de alte consecințe, la o regândire a măsurilor de siguranță și de apărare de la nivelul statelor. În ambele cazuri asistăm la apariția unor factori de risc care justifică adoptarea unor „măsuri provizorii și excepționale”<sup>4</sup>, care au un pronunțat specific antidemocratic. Întemeierea acestor măsuri poate să fie justificată pe termen scurt, problemele apărând în momentul în care astfel de tertipuri sunt transformate în tehnică de guvernare<sup>5</sup> și tind să se permanentizeze.

Punctul de interes al acestui articol nu are o legătură directă cu evenimentele amintite, însă analiza propusă are în vedere o situație pe care o putem considera o consecință a lor. Proliferarea pe scară tot mai largă a acestor stări de excepție transformă realitatea contemporană într-o lume a crizelor neîncetate, diferitele războaie

care se mențin sau care apar în tot mai multe locuri de pe mapamond alimentând aceste crize. Într-un astfel de context tumultos, se remarcă figura lui Achille Mbembe, cel care devine unul dintre cei mai importanți autori contemporani care vizează dezvoltarea unor subiecte de această natură. Mbembe remarcă cu minuțiozitate faptul că o consecință a războaielor este apariția unei categorii specifice de persoane. Ne referim la cei care sunt nevoiți să plece de pe suprafața teritoriilor din care făceau parte, constânși fiind de insecuritatea și de pericolele care apar din momentul în care țările lor sunt atacate. În studiile lui Mbembe, analizele care vizează acest subiect ocupă o pondere semnificativă, preocupările sale ilustrând necesitatea elaborării unor astfel de sisteme de idei care ar putea să ofere alternative concrete în raport cu asemenea situații.

Atenția în cadrul acestui studiu va fi îndreptată către trei aspecte fundamentale ale gândirii lui Mbembe. Întâi, vom avea în vedere etapele care se pot identifica atunci când vorbim despre actul plecării, remarcând valențele epistemice pe care autorul menționat le oferă locului din care se pleacă, traseului parcurs și locului în care se ajunge. Apoi, vom analiza viziunea lui Mbembe cu privire la termenul de „acasă”, arătând că acesta se îndepărtează de sensurile uzuale ale termenului, pe care le consideră impregnate de un balast istoric care nu mai este de actualitate, mizând în schimb pe un înțeles de factură post-metafizică a termenului. În final, vor fi prezentate sensurile pe care Mbembe le vizează atunci când se referă la demersul de a pleca, ilustrând faptul că ideea de apartenență reprezintă cel mai important aspect care trebuie să fie îndeplinit atunci când persoanele care sosesc pe un teritoriu intra în contact cu autohtonii.

## **2. Etapele definitorii ale „plecării”**

În ceea ce privește acțiunea de a pleca, trebuie să avem în vedere faptul că întâlnim un număr distinct de etape care se remarcă în privința acestui subiect. Întâi de toate, vorbim despre locul din care se pleacă, cel care, de cele mai multe ori, reprezintă spațiul unde persoanele care sunt nevoite să se pună în mișcare au locuit întreaga

viață. În condițiile în care lucrurile și-ar fi păstrat forma lor normală, o abandonare a acestor teritorii ar fi fost lipsită de sens și de negândit. Mbembe ilustrează ideea că o asemenea posibilitate este astăzi tot mai greu de îndeplinit, cel puțin în zonele sărace ale lumii sau în cele în care întâlnim desfășurarea unor conflicte armate<sup>6</sup>. Asistăm la un fenomen care s-a accentuat în decursul ultimilor decenii, tot mai mulți oameni fiind constrânși să plece de o realitate în care condițiile de trai deveniseră dificile.

Având în vedere că prezența unor astfel de zone problematice este tot mai răspândită, ajungem inevitabil la cea de-a doua etapă identificabilă în privința subiectului amintit. Aceasta este reprezentată de traseul parcurs de persoanele care abandonează teritoriile în care trăiau, pentru a se aventura într-o călătorie dificilă către un spațiu în care viața lor să fie mai puțin amenințată. Deși poate părea un proces facilitat de multitudinea variantelor de deplasare existente astăzi, acest parcurs este considerat de Mbembe unul care nu este deloc lipsit de amenințări. În cuvintele sale, putem să identificăm cu ușurință faptul că „din sutele de mii de oameni care pleacă și cad pradă sindromului fugii, atât de tipic pentru epoca noastră, din ce în ce mai puțini ajung la destinație”<sup>7</sup>. Cauzele care conduc la o asemenea situație sunt legate în principal de faptul că aceste persoane sunt forțate de împrejurări să accepte orice variantă de deplasare, oricât de nesigură ar fi.

În fine, acest proces de părăsire a teritoriilor de origine implică și locul în care se ajunge. Cei care reușesc să supraviețuiască acestui exil nu sunt scăpați de pericole, simplul fapt că vor locui într-un spațiu nou, poate în totalitate străin, poate ridica probleme. Este evident faptul că în lipsa unor măsuri care să faciliteze procesul de integrare al acestor persoane, existența lor se poate transforma într-o povară greu de suportat. Totodată, dificultățile de adaptare ar putea să trimită către o atitudine de-a dreptul ostilă din partea autohtonilor, cei care ar putea să se simtă nedreptățiți de privilegiile și facilitățile oferite noilor sosiți. În cuvintele lui Mbembe, există riscul să observăm că „fugind de lumile și locurile devenite de nelocuit (...), ei au pătruns acolo unde nu trebuie, fără să fie invitați sau doriți”<sup>8</sup>, situație pe care o putem

identifica frecvent în rândul societăților contemporane în cazurile de acest tip.

Prin urmare, acțiunea de părăsire a unui teritoriu reprezintă un proces care implică mai multe etape și momente. Pe lângă existența locului din care se pleacă, a traseului parcurs și a locului în care se ajunge trebuie să mai avem în vedere și o altă dimensiune la fel de importantă. În tot acest proces locul din care se pleacă ar trebui, după o anumită perioadă de timp, să reprezinte și locul în care se revine. Persoanele care au fost constrânse să se deplaseze păstrează cu ele amintirea teritoriului din care au plecat, nutrind totodată speranța că într-un interval de timp cât mai scurt posibil vor putea pune capăt îndepărtării, revenind în spațiile pe care le-au abandonat. Astfel, locul din care se pleacă devine de cele mai multe ori un ideal subînțeles, care influențează din fundal acțiunile persoanelor constrânse să plece.

Chiar dacă această idee este evidentă, totuși ea reprezintă o ipostază la care de cele mai multe ori nu se mai ajunge. Mbembe subliniază o astfel de poziție afirmând că „mulți nu revin decât episodic sau chiar niciodată. Ei au plecat pentru totdeauna”<sup>9</sup>. Există două cauze prioritare care conduc către această variantă. Întâi, este vorba despre o imposibilitate reală a revenirii, bazată pe incertitudinea și nesiguranța care s-ar putea datora unui eventual război prelungit pe teritoriul părăsit. Apoi, garanția unei vieți mai bune care poate să fie trăită altundeva devine un imbold care poate să conducă spre o părăsire definitivă a unui spațiu. Indiferent cum s-ar prezenta lucrurile în acest caz, realitatea ultimelor decenii devine cel mai puternic argument care întemeiază acuratețea acestor idei.

Prin urmare, pentru proiectul de gândire pe care îl alcătuiește Mbembe, un asemenea subiect nu este unul de mică importanță. Judecând după amploarea pe care aceste tipuri de fenomene au căpătat-o în ultimii ani, autorul menționat ajunge să afirme, din motivele pe care le-am analizat mai sus, că „trebuie să tratăm cât mai serios cu putință această imagine a călătoriei și a trecerii temporale ca pe un fundament al esenței noastre umane”<sup>10</sup>. Așa după cum am mai văzut, decizia de a pleca este strâns legată de spațiul pe care la prima vedere îl catalogăm ca fiind acasă. Acesta este principalul motiv pentru care o înțelegere cât mai corectă a acestui fenomen, se poate stabili

numai după ce avem în vedere înțelesurile pe care putem să le oferim conceptului de „acasă”. Prin urmare, în secțiunea următoare a acestui articol, ne vom îndrepta atenția către clarificarea acestui subiect.

### **3. Înțelesuri post-metafizice ale lui „acasă”**

Pentru a putea continua analiza, avem nevoie în prealabil de o clarificare în raport cu maniera de înțelegere a lui „acasă” de la care pornește Mbembe în studiile sale. Ideea centrală este aceea că termenul la care ne raportăm trebuie înțeles întotdeauna ca o creație subiectivă<sup>11</sup>, sensurile pe care termenul le capătă fiind legate de ideea de putere și de dominație<sup>12</sup>. Cu alte cuvinte, Mbembe atrage atenția asupra faptului că în majoritatea cazurilor a fi acasă echivalează cu ajungerea la o formă de stăpânire a teritoriului cu care autohtonii se identifică. Astfel, avem parte de circumstanțe în care ocuparea unui spațiu se transformă și în posedarea acestuia, situație care oferă celor care aparțin aceluia teritoriu posibilitatea de a dispune de toate privilegiile existente în acea comunitate. În schimb, „toți ceilalți, veniți din altă parte, nu pot aspira decât la drepturi prin definiție revocabile, niciodată garantate pentru totdeauna”<sup>13</sup>, ele fiind prezente cât timp autohtonii îngăduie existența lor.

În această configurație, cele două cadre care ajung într-o stare de opoziție sunt reprezentate de un înăuntru și de un exterior. Acestea nu pot fi niciodată contopite, lucru care se datorează în special unei identificări cu totul distincte a celor din interior. Mbembe surprinde cu subtilitate acest aspect, afirmând că „înăuntru trimite la o relație aproape carnală pe care subiectul se presupune că o întreține cu o localitate și cu o comunitate, din care face parte cu drepturi depline”<sup>14</sup>. Așadar, autorul la care ne raportăm subliniază faptul că simpla identificare a autohtonului cu teritoriul în care locuiește, se transformă într-un principiu care ordonează structurile socio-politice, oferindu-i-se acestuia toate drepturile imanente care se alcătuiesc în cadrul acelei societăți. În schimb, exteriorului îi va lipsi întotdeauna această „viză” teritorială, care nu se poate oferi decât prin nașterea pe acel teritoriu și prin apartenența continuă la viața acelei comunități.

Mbembe consideră că o astfel de viziune a marcat realitatea pentru o perioadă îndelungată de timp, ea fiind în legătură cu o anumită manieră de a percepe viața societăților, pe care astăzi o întâlnim tot mai rar. Pentru a facilita îndepărtarea de această paradigmă, gânditorul avut în vedere își propune să realizeze o ruptură între locul de naștere și catalogarea implicită a acestuia ca aparținând de un „acasă” care devine definitiv și irevocabil. Astfel, Mbembe încearcă să ofere o alternativă față de abordările obișnuite considerând că „esențianul e în traiect, adică în parcursul și traversarea dintr-un loc în altul, în modul în care ne croim un drum dintr-un capăt în altul al existenței, dintr-o parte în alta a vieții”<sup>15</sup>. Locul în care ne naștem nu poate fi ales și ține de arbitraritate. Prin urmare, acest principiu nu trebuie să mai influențeze atât de mult devenirea umană.

Pentru a determina locul de naștere al unei persoane, Mbembe folosește termenul de origine. Prin intermediul acestuia se raportează mai bine la acel spațiu în care viața unei persoane începe și care poate să ofere câteva indicii culturale despre respectivul om. Diferența esențială între formele epistemice care au dominat în trecut paradigma culturală și modelul propus de Mbembe se evidențiază prin faptul că ultimul consideră că „există ceva singular, de neșters în origini – ceva de care nu ne putem debarasa niciodată și care totuși nu face din origini un destin sau o soartă”<sup>16</sup>. Acest spațiu este unul care rămâne ancorat de trecutul fiecărei persoane, însă urmând distincția propusă, nu mai este necesară și prezența fizică pentru a fundamenta acest tip de apartenență. El ne însoțește întotdeauna, însă nu mai are un impact atât de mare în ceea ce privește devenirea ulterioară a unei persoane, care acum poate cu mai multă ușurință să se delimiteze de origine, în vederea stabilirii într-un alt teritoriu instituit ca fiind „acasă”.

Modelul epistemic pe care Mbembe îl valorifică realizează o turnură către un înțeles al termenului pe care îl putem apropia de postmodernism<sup>17</sup>. Ceea ce este problematic la vechile structuri de gândire este faptul că nu mai pot oferi soluții care să se dovedească utile în privința unor fenomene apărute recent<sup>18</sup>, printre care se numără și subiectul principal al acestui articol. În cuvintele lui Mbembe, lumea de astăzi este impregnată de evenimente „despre care

credeam că nu se vor întâmpla niciodată; altele despre care credeam că nu li se vor întâmpla decât altora, departe, și care acum se apropie de noi, ni se întâmplă și nouă (...), care stârnesc când surpriză, când furie, când emoție și spaimă, când stupoare și siderație”<sup>19</sup>. Dezvoltarea unor astfel de subiecte cu impact sporit asupra realității actuale, conduce către apariția unei noi paradigme intelectuale<sup>20</sup>. În cadrul său este valorificată creativitatea conceptuală, ea fiind îmbinată cu un specific de natură profetică sau vizionară<sup>21</sup> ilustrat de cei care se preocupă cu căutarea și elaborarea unor soluții care pot să se aplice atunci când sunt vizate astfel de dileme intelectuale.

De altfel, specificul gnoseologic la care face apel Mbembe în studiile sale este unul de factură postmodernă, fiind strâns legat de ideea că multe dintre conceptele utilizate pentru a descrie anumite realități socio-culturale au în componența lor o încărcătură de ordin istoric<sup>22</sup>. Această concepție reiese și din înțelesurile pe care gânditorul amintit le oferă în raport cu termenul de acasă, îndepărtându-se de vechile forme de abordare ale acestui subiect, care se dovedesc a fi nepotrivite pentru dinamica societăților contemporane. Fără a mai realiza o legătură între locul de naștere și ceea ce putem considera ca fiind acasă, Mbembe se îndreaptă către stabilirea unei legături între „acasă” și ideea de apartenență. Vom reveni la această concepție în secțiunea următoare

#### **4. A pleca: sensuri ale termenului în concepția lui Mbembe**

Înainte de a prezenta sensurile pe care Mbembe le oferă acțiunii de a pleca, este necesar să mai subliniem un aspect important. Autorul amintit se referă numai la acele cazuri în care premisa care conduce către un asemenea demers este întotdeauna legată de o serie de factori și de acțiuni venite din exterior, ce pun în pericol viața tuturor persoanelor care au neșansa de a locui aceste teritorii. Ajunși într-un astfel de punct ei „sunt împinși spre ieșire de forțe de neînțeles. Cu inima grea, ei pleacă (...) pe drumurile exodului, în ciuda dorinței arzătoare de a rămâne acasă. Într-adevăr, există unii care dacă ar alege să stea, nu ar putea s-o facă decât cu riscul vieții lor”<sup>23</sup>. Totodată, dar ar decide să rămână și să facă parte dintr-un spațiu în care violența

depășește orice nivel, ar risca să devină trupuri dispensabile care să nu mai conteze pentru nimeni<sup>24</sup>. Dincolo de alte cauze posibile, factorul prim, biologic, este cel care primează în acest context. Amenințarea directă asupra vieții este mai puternică și conduce către luarea deciziei de a părăsi aceste teritorii, transformate în spații mult prea nesigure pentru cei care le locuiesc.

Clarificând această idee, putem să aducem acum în vedere înțelesurile multiple pe care Mbembe le oferă în raport cu acțiunea de a pleca. Într-o formă generală de înțelegere, putem să descriem acest fenomen raportându-ne la termeni precum „a te pune în mișcare, a părăsi un loc, a te îndepărta de el, a face experiența distanței, a lipsi”<sup>25</sup>. După cum putem remarca, toate aceste forme de exprimare au în comun ideea de abandonare. Practic, vorbim despre ruperea forțată în raport cu un anumit spațiu, unul care nu mai poate oferi condiții de viață propice. De aceea, o asemenea acțiune obligă persoanele implicate în acest demers să urmeze un traseu, de cele mai multe ori incert, către un spațiu considerat a fi mai sigur.

Ceea ce nu se identifică la primul contact cu termenii ilustrați este legătura directă care se stabilește și cu ideea de pierdere. Întotdeauna când identificăm o stare de acest tip, avem parte de o limitare a posibilităților și a acțiunilor care, într-o situație unde amenințările nu ar fi existat, ar fi îndeplinite. Ducând totul la extrem, am putea ajunge la un punct în care aceste persoane să se confrunte cu o pierdere totală a identității. Nimic din ceea ce ele reprezentau înainte de apariția factorilor care să le pună în pericol existența, forțându-le implicit să se pună în mișcare, nu se mai aplică în noul context. Numai o mică pondere din multitudinea de bunuri și de obiecte pe care le aveau în proprietate pot fi împachetate și luate în bagaje, în timp ce toate celelalte sunt lăsate în urmă. Totodată, fiind desprinse de vechea lor lume, aceste persoane sunt rupte de toate atribuțiile, funcțiile și rolurile pe care înainte le îndeplineau, dar de care sunt deposedate din momentul apariției factorilor amenințători.

Acest aspect al pierderii nu lipsește nici el din modelul de gândire propus de Mbembe, cel care subliniază faptul că „a pleca înseamnă a-ți asuma riscul dispariției și al ștergerii”<sup>26</sup>. Pentru a putea explica, Mbembe se folosește de o distincție realizată între o dimensiune fizică,

reală și o alta pe care o putem considera simbolică, a nevăzutului, ambele putând fi identificate în momentul în care vorbim despre o plecare. Diferențierea dintre cele două categorii se realizează prin intermediul tipului de urme care rămân în urmă după momentul părăsirii spațiului. În plan real, abandonarea unui teritoriu lasă urme concrete, de natură vizibilă, în timp ce, în cel de-al doilea cadru lucrurile sunt mult mai complexe și țin de o întreagă paletă de manifestări care implică procese legate de memorie și de un plan de natură emoțional-afectivă.

În componența primei categorii se situează toate acele elemente care țin atât de sfera publică, cât și de cea privată, care asigurau și facilitau conviețuirea la nivelul acelei comunități. De la locuințe, până la clădirile de birouri sau la mijloacele de transport în comun ș.a.m.d., vorbim despre elemente vizibile care nu se estompează imediat după ce aceste persoane încep să părăsească respectiva comunitate. Mai mult, caracterul de maximă urgență al situațiilor „de acest gen, care survin fără să le fi așteptat, fără să le fi prevăzut, fără să ne fi pregătit pentru ele”<sup>27</sup>, face ca diferența dintre viață și moarte să fie stabilită tocmai de rapiditatea plecării. Prin urmare, avem un motiv în plus să considerăm că aceste persoane lasă în urma lor semnele unor existențe care s-au întrerupt brusc, fiind abandonate chiar în timp ce se desfășurau. Toate aceste elemente pot fi considerate pierderi de ordin material, unele care nu vor mai putea fi niciodată reluate din punctul în care au fost lăsate, existând chiar riscul de a fi distruse în totalitate în cazul unei eventuale invazii armate sau a unui bombardament.

A doua categorie pe care o putem identifica în raport cu acest subiect este una mult mai subtilă, având parte de o încărcătură de ordin simbolic. Cuvintele lui Mbembe sunt edificatoare în context, acesta afirmând faptul că „dacă mai suntem încă prezenți odată ce am plecat fizic, acest lucru este posibil prin intermediul memoriei, al amintirii a ceea ce am făcut, a ceea ce am fost cu ceilalți, pentru că ceilalți sunt cei care, amintindu-și de noi, ne reînsuflețesc efigia”<sup>28</sup>. Indiferent unde s-ar îndrepta persoanele care sunt constrânse să abandoneze un teritoriu, cel puțin la nivelul amintirilor și al memoriei, lumea pe care au lăsat-o în urmă își păstrează unitatea și dinamica

existentă anterior. Totuși, aceste urme pot cu ușurință să se estompeze, tocmai pentru că ele depind de prezența fizică a unor persoane care să se identifice cu asemenea amintiri.

Riscul pierderii apare atunci când nu mai există persoane care să poată împărtăși vechea lume, în ansamblul ei, pentru că așa după cum foarte bine remarcă și Mbembe, „nu există amintire autentică decât în cadrul unui schimb. Desigur, ne putem aduce aminte de noi înșine, însă, în afara acestui schimb (celălalt își amintește de mine și eu îmi amintesc de celălalt), se deschide poarta spre uitare”<sup>29</sup>. Bineînțeles că lumea care și-a oprit cursul normal de existență poate fi reconstruită și prin intermediul unor resurse precum sunt fotografiile, eventuale filmări sau anumite texte scrise. Însă, un anumit element de autenticitate lipsește când este vorba despre astfel de mijloace, care redau întotdeauna lumea pe care o surprind într-o formă parțială. Există o diferență certă între a privi o lume și a o locui. În contextul de față, autenticitatea schimbului la care se referă Mbembe poate să existe numai între persoanele care au locuit pe suprafața unui teritoriu comun.

În final, trebuie să remarcăm și faptul că a pleca înseamnă a risca. Ideea aceasta a riscului poate să cuprindă atât posibilitatea ca lucrurile să nu decurgă bine pe traseu, cât și probabilitatea accentuată ca aceste persoane să nu fie bine primite în spațiile în care ajung. Prima variantă apare pentru că maniera de deplasare la care aceste persoane apelează nu este aleasă liber. Frecvent este una forțată, venind dintr-o lipsă totală a alternativelor și conducând în multe cazuri la pierderi de vieți. Mbembe zugrăvește existența unor astfel de situații nedorite, afirmând că „astăzi, dacă suntem atenți, putem vedea de asemenea urme de cadavre adesea insuportabil de privit – din când în când cadavre de copii, de femei sau de tineri care s-au înecat de-a lungul interminabilelor traversări pe mare, sau simple carcase umane acoperite de nisipurile deșertului”<sup>30</sup>. Toate aceste riscuri cu care se confruntă persoanele care sunt constrânse să plece, fac ca numărul celor care reușesc să ajungă într-un loc sigur să fie redus.

Riscurile nu sunt excluse nici în momentul în care traseul este parcurs cu bine de aceste persoane. Contactul cu noul spațiu poate să fie unul extrem de dificil, iar lupta pentru acordarea unui statut

adekvat pentru noii sosiți se poate transforma într-un adevărat coșmar. În aceste situații, nu de puține ori vorbim despre „locuri de internare, spații de expluzare, dispozitive de îndepărtare a unor oameni considerați intruși, fără acte și, prin urmare, fără drepturi și considerați lipsiți de demnitate. Fugind (...) ei au pătruns acolo unde nu trebuia, fără să fie invitați și fără să fie doriți”<sup>31</sup>. Aceasta este cea mai mare provocare pe care o putem identifica în privința subiectului pe care îl avem în vedere, prin ce mijloace se poate realiza integrarea unor astfel de persoane astfel încât lucrurile să fie mulțumitoare și în favoarea ambelor tabere.

Pentru clarificarea acestui subiect ar fi necesară elaborarea unei analize distincte care nu poate fi cuprinsă în paginile acestui studiu. Aspectul general care poate fi remarcat cu privire la o asemenea abordare este cel legat de ideea de apartenență. Ea reprezintă cea mai importantă dimensiune care trebuie îndeplinită, în vederea stabilirii unor demersuri optime de integrare a acestor categorii de persoane. După cum arată și Mbembe, apartenența este „o chestiune de acceptare și de recunoaștere. Ea presupune ca alții să ne admită în mijlocul lor (...). Nu aparținem decât în momentul în care acceptăm să ne stabilim printre ceilalți, care, în schimb, ne acceptă (...) ca făcând parte dintre ei”<sup>32</sup>. Când criteriul apartenenței este satisfăcut, o persoană originară dintr-un alt spațiu poate să fie considerată „acasă” pe suprafața teritoriului în care ajunge și este nevoită să trăiască. Procesul de includere realizează la nivel simbolic trecerea de la statutul de intrus, la cel de persoană acceptată și investită cu drepturi depline, similare cu acelea de care beneficiază autohtonii. Din clipa în care se ajunge într-un astfel de punct, se poate începe construirea unei societăți care să ofere drepturi și șanse reale tuturor celor care o alcătuiesc.

## **5. Concluzii**

Paginile acestui articol și-au propus să analizeze o situație a cărei actualitate se menține sau chiar sporește de fiecare dată când un nou conflict izbucnește într-o parte a lumii. Este vorba despre acele categorii de persoane care sunt forțate să pună punct vechilor forme

de existență pe care le urmau, părăsind teritoriile în care viața lor nu mai putea să continue în condiții de deplină siguranță. Pentru a putea parcurge acest demers teoretic ne-am raportat la ideile lui Achille Mbembe. Perspectiva epistemică pe care o urmează gânditorul menționat este una apropiată de direcția post-metafizică spre care se îndreaptă tot mai multe studii socio-culturale din contemporaneitate<sup>33</sup>.

Încadrându-ne în rândurile acestei forme de gândire, am prezentat în prima parte a studiului cele trei mari etape care se regăsesc atunci când asistăm la plecarea forțată din cadrul unei anumite societăți. Apoi, atenția este îndreptată către conceptul de „acasă”, aici arătându-se încărcătura istorică a termenului cu care Mbembe nu este de acord. În schimb, acesta propune o delimitare între locul de naștere, pe care îl corelează cu termenul de origine, și acel spațiu care poate fi numit acasă. Dacă asupra locului în care ne naștem nu putem să avem niciun impact, suntem liberi să ne alegem spațiul în care dorim să trăim și pe care îl considerăm a fi acasă. În final, atenția se îndreaptă către sensurile oferite de Mbembe cu privire la fenomenul plecării, concluziile de aici evidențiind ideea că cel mai important aspect este legat de criteriului de apartenență. Sosite într-un nou teritoriu al cărui specific poate nu le este în totalitate cunoscut și având de luptat cu bariere de ordin lingvistic, cultural, religios ș.a.m.d., aceste persoane trebuie să depășească o serie de neajunsuri.

Izbindu-se de ostilitatea celor care îi întâmpină pot ajunge să sfârșească în spații marginale, cu condiții precare, unde sunt închiși și limitați. În schimb, dacă integrarea este una optimă, de pe urma acestui proces pot câștiga ambele părți. Dincolo de teorii, în realitate aici se poartă toate bătăliile. Lucrurile par să se îmbunătățească, profitându-se de pe urma experiențelor de acest tip care au avut loc în trecut. Însă, după cum semnaleză și Mbembe, rămâne întotdeauna amenințarea naționalismului vitalist, ale cărui manifestări conduc la „gesturi dintre cele mai infame pentru masa de oameni degenerați care, închiși în cutia de gunoi care este rasismul, ne populează decum prezentul”<sup>34</sup>. Această idee rămâne, reprezentând un bun punct de plecare pentru alte studii, care să completeze analizele deja realizate în paginile acestui articol.

## Notes:

<sup>1</sup> Geoff Shullenberger, 2022, „The Crisis of the Crisis”, *New Atlantis*, Winter 2022, URL: <https://www.thenewatlantis.com/publications/the-crisis-of-the-crisis>.

<sup>2</sup> Giorgio Agamben, 2008, *Starea de excepție* (Cluj: Idea Design & Print), 8.

<sup>3</sup> Cosmin F Spaschi, 2022, „Efectele stării de excepție pentru democrațiile pandemice: reconfigurări ale sferei publice și private”, *Revista de filosofie aplicată*, Vol. 5, Nr. 7-8-9, 143.

<sup>4</sup> Giorgio Agamben, 2008, *Starea de excepție* (Cluj: Idea Design & Print), 8.

<sup>5</sup> Rosi Braidotti, 2019, *Posthuman Knowledge* (Cambridge: Polity Press), 137.

<sup>6</sup> Achille Mbembe, 2003, „Necropolitics”, *Public Culture*, Vol. 15 (Issue: 1), 12.

<sup>7</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 167.

<sup>8</sup> *Ibidem*, 168.

<sup>9</sup> *Ibidem*, 169.

<sup>10</sup> Adrienne de Calan, 2017, „Achille Mbembe, a cure to the «fetishism of identity», *L'Afrique des idées*, URL: <https://www.lafriquedesidees.org/achille-mbembe-a-cure-to-the-fetishism-of-identity/>.

<sup>11</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 174.

<sup>12</sup> Achille, Mbembe, 2019, *Necropolitics* (Durham and London: Duke University Press), 70.

<sup>13</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 175.

<sup>14</sup> *Ibidem*, 174.

<sup>15</sup> *Ibidem*, 170.

<sup>16</sup> *Ibidem*, 170.

<sup>17</sup> Francesca Ferrando, 2019, *Philosophical Posthumanism* (London, New York: Bloomsbury Academic), 59.

<sup>18</sup> Achille Mbembe, 2016, „Society of enmity”, *Radical Philosophy*, Vol. 200, 29.

<sup>19</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 166.

<sup>20</sup> Rosi Braidotti, Maria Hlavajova (ed.), 2018, *Posthuman Glossary* (London, New York: Bloomsbury Academic), 339.

<sup>21</sup> Rosi Braidotti, 2016, *Postumanul* (București: Hecate), 250.

<sup>22</sup> Achille Mbembe, 2001, *On the Postcolony* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press), 102.

<sup>23</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 169.

<sup>24</sup> Achille Mbembe, 2022, *The Earthly Community: Reflections on the last*

*utopia* (Rotterdam: V2\_Publishing), 75.

<sup>25</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 169.

<sup>26</sup> *Ibidem*, 169.

<sup>27</sup> *Ibidem*, 166.

<sup>28</sup> *Ibidem*, 169.

<sup>29</sup> *Ibidem*, 169.

<sup>30</sup> *Ibidem*, 167.

<sup>31</sup> *Ibidem*, 167-168.

<sup>32</sup> *Ibidem*, 169-170.

<sup>33</sup> Rosi Braidotti, Rick Dolphijn, 2017, *Philosophy after nature* (London, New York: Rowman & Littlefield International), 4.

<sup>34</sup> Achille Mbembe, 2020, *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print), 174.

## **Bibliografie:**

Agamben, Giorgio. 2008. *Starea de excepție* (Cluj: Idea Design & Print).

Braidotti, Rosi. 2016. *Postumanul* (București: Hecate).

Braidotti, Rosi. 2019. *Posthuman Knowledge* (Cambridge: Polity Press).

Braidotti, Rosi; Dolphijn, Rick. 2017. *Philosophy after nature* (London, New York: Rowman & Littlefield International).

Braidotti, Rosi; Hlavajova, Maria (ed.). 2018. *Posthuman Glossary* (London, New York: Bloomsbury Academic).

de Calan, Adrien. 2017. „Achille Mbembe, a cure to the «fetishism of identity»». *L'Afrique des idées*, URL: <https://www.lafriquedesidees.org/achille-mbembe-a-cure-to-the-fetishism-of-identity/>.

Ferrando, Francesca. 2019. *Philosophical Posthumanism* (London, New York: Bloomsbury Academic).

Mbembe, Achille. 2001. *On the Postcolony* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press).

Mbembe, Achille. 2003. „Necropolitics”. *Public Culture*, Vol. 15 (Issue: 1): 11-40.

Mbembe, Achille. 2016. „Society of enmity”. *Radical Philosophy*, Vol. 200: 23-35.

Mbembe, Achille. 2019. *Necropolitics* (Durham and London: Duke University Press).

Mbembe, Achille. 2020. *Brutalism* (Cluj: Idea Design & Print).

Mbembe, Achille. 2022. *The Earthly Community: Reflections on the last utopia* (Rotterdam: V2\_Publishing).

Shullenberger, Geoff. 2022. „The Crisis ot the Crisis”. *New Atlantis*, Winter 2022: 28-31, URL: <https://www.thenewatlantis.com/publications/the-crisis-of-the-crisis>.

Spaschi, Cosmin F. 2022, „Efectele stării de excepție pentru democrațiile pandemice: reconfigurări ale sferei publice și private”. *Revista de filosofie aplicată*, Vol. 5, Nr. 7-8-9: 135-150.